

Nr 1234

Av herr **Holmberg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 121, angående ett statligt förvaltningsbolag, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 1070 i Första kammaren)

I proposition nr 121 föreslås att ett statligt förvaltningsbolag skall bildas med uppgift att samordna verksamheten i den statliga företagsgruppen samt överta och förvalta statens aktier i det övervägande antalet av de aktiebolag vilkas aktier nu förvaltas under fonden för statens aktier.

I ett enskilt under konkurrens arbetande näringsliv krävs effektivitet och decentraliserade beslut. Det ankommer på statsmakterna att genom lagstiftning och generellt verkande ekonomiska åtgärder ange den yttre ramen för verksamheten. Därmed kan också konkurrensbetingelserna och de allmänna effektivitetssträvandena stimuleras. Statlig företagsamhet däremot leder lätt till minskad konkurrens och minskad effektivitet. I ett statsägt näringsliv kommer inte att finnas utomstående krafter som kontrollerar dem som styr. Möjligheterna till insyn minskar. Den försvagade kontrollen ökar riskerna för maktmissbruk.

En begränsad statlig affärsverksamhet måste likväl av allmänna skäl godtagas. De s. k. allmännyttiga företagen, bl. a. televerket, postverket och SJ samt företag av fiskal karaktär, t. ex. systembolaget, förutsätter statliga insatser och statlig samordning av sådan vidd att statsdrift är motiverad. Statlig företagsamhet kan dessutom erfordras av lokaliserings- eller socialpolitiska motiv. Vår hittillsvarande blandekonomi, som bidragit till att skapa vårt i förhållande till andra länder höga välstånd, förutsätter en dylik gränsdragning mellan statlig och enskild näringsutövning. Ingenting har hittills inträffat som kan åberopas som motiv för en ändrad arbetsfördelning och en utvidgning av den statliga sektorn.

Vi kan därför inte acceptera det mål för förvaltningsbolagets verksamhet som uttrycks i proposition nr 121, nämligen att »den statliga företagsgruppen under krav på lönsamhet skall uppnå största möjliga expansion». Expansion kan i och för sig inte anses utgöra ett mål för den statliga företagssektorn. Målsättningen måste rimligen kunna konkretiseras.

Bortsett ifrån att en expansion av den statliga företagssektorn bryter sönder den balans inom vår blandekonomi som hittills varit rådande, kan den på sikt försämra det svenska näringslivets möjligheter att hävda sig på utlandsmarknaderna och där möta den hårdnande konkurrens som alltmer gör sig gällande. En utvidgning av den statliga företagssektorn kan leda till en splittring av våra samlade resurser och

öka svårigheterna för företag som — ehuru små internationellt sett — likväl lyckats skaffa sig och hävda en position på världsmarknaden. Nya statliga initiativ kan vidare medföra risker för att enskilda insatser icke vidtages eller begränsas och att små och medelstora företag, som trots — och delvis tack vare — de påtagliga koncentrationstendenserna börjat bygga upp växande marknader utomlands möter svårigheter genom konkurrens också med svenska statliga företag.

Enligt vår mening bör målet för den begränsade statliga företagsamhet som är eller undantagsvis kan finnas erforderlig vara att inom sin verksamhetsfär ernå största möjliga effektivitet i betydelsen ändamålsenlighet. Statliga företag har att under utnyttjande av tillgängliga resurser fullgöra de samhällsekonomiska uppgifter som blivit dem ålagda. Konkurrensen mellan statliga företag och företag inom det privata näringslivet skall vara fri och bedrivas på lika villkor. För statliga och privata företag bör gälla samma krav på insyn och utomstående kontroll. Rättsnötet för statliga aktiebolag bör vara den öppenhet i redovisning och information som de ur denna synpunkt bästa börsnoterade företagen uppvisar. För affärsverken, vilka inte arbetar under konkurrens med enskilda företag, måste än strängare krav på insyn uppställas.

Den föreslagna organisationsmodellen i form av ett statligt förvaltningsbolag uppfyller inte de krav på effektivitet, konkurrens på lika villkor och insyn som måste ställas på statlig företagsamhet. Följande brister må särskilt framhållas:

1. Konstruktionen syftar till och möjliggör en expansion i icke klarlagd riktning av den statliga företagssektorn. Riskerna därmed och bristen på konkret målsättning har redan påtalats. Det kan inte vara rimligt att först konstruera en organisation för statliga företag, inriktad på centralisering och expansion, och därefter gripa sig an med frågan vilken målsättning verksamheten bör ha. Propositionen förutsätter att dotterbolagen under åren 1970—1972 inte skall ge någon utdelning till staten. Utdelningarna skall i stället ackumuleras i förvaltningsbolaget. Flera remissinstanser motsatte sig en dylik konstruktion, men propositionen har inte tagit hänsyn härtill. Det förtjänar att uppmärksammas att förvaltningsbolagets huvudsakliga källa till inkomster under flera år framåt kommer att vara utdelningen från Norrlandsföretaget LKAB. Därmed ges utrymme för förehavanden, vilkas konsekvenser inte nu kan överblickas. Även värderingen av dotterbolagens aktier har skett för att vidga möjligheterna till expansion.

Då man räknat fram förvaltningsbolagets eget kapital har detta skett från en felaktig utgångspunkt. Det framgår att aktierna skall överföras till ett sådant värde, att förvaltningsbolaget får en rimlig möjlighet att förränta sitt kapital. Detta kan inte vara riktigt. Endast om förvaltningsbolaget övertar aktierna till deras verkliga värden kan enligt företagsekonomiskt riktiga principer avkastningen på det arbetande kapitalet beräknas.

Propositionen utgår ifrån en konsolideringsgrad på 40 %. Tanken kan diskuteras. I den mån konsolidering eftersträvas måste den bygga på de vinster som uppstår under den fortlöpande verksamhetens gång.

Här kritiserade beräkningar kan uppenbarligen vidtagas främst i syfte att för-

valtningsbolaget skall hos sig kunna innehålla mesta möjliga utdelningsmedel för att utvidga den statliga sektorn utan riksdagens hörande.

2. Inom förvaltningsbolaget kan transaktioner genomföras som leder till minskad insyn och en farlig snedvridning av konkurrensförhållandena. Vinstöverföringar kan ske på olika sätt mellan vinstgivande företag och företag som går med förlust. Förutom koncernbidrag, vilka redovisas öppet, kan överföringar ske genom t. ex. internleveranser till icke affärsmässiga principer. Om inte särskilda insynsmöjligheter skapas undanryckes därigenom möjligheterna till en effektivitetsbedömning av företagen.

3. Den byråkratiska konstruktion som förvaltningsbolaget förutsätter förlänger beslutsprocessen och tillfredsställer inte kraven på effektivitet. De oklara ansvarsförhållandena skapar samtidigt problem för en rationell verksamhet. Vi instämmer i de synpunkter som framförts i Vattenfalls remissvar »att, med den utformning och de dimensioner som givits åt förvaltningsbolaget, förslaget kan få konsekvenser i annan riktning än vad företagsdelegationen avsett. Sålunda föreligger risk att den nya beslutsnivån i företagsfrågor beskär de individuella företagens ansvar och handlingsfrihet, försinkar beslutsfattandet och leder till konflikter mellan holdingbolag och de individuella företagen och därmed får negativa verkningar på effektiviteten inom den statliga företagssektorn.»

Av här angivna skäl anser vi oss böra yrka avslag på propositionens förslag. I likhet med riksbanksfullmäktige i yttrande över företagsdelegationens betänkande anser vi förslaget vara ett uttryck för »en till övertro gränsande tilltro till vad enbart organisatoriska förändringar i toppen av en stor och högst varierad ekonomisk verksamhet kan åstadkomma».

Som inledningsvis understrukits anser även vi att i den svenska blandekonomin även framdeles bör ingå en — till speciella uppgifter — begränsad statlig företagssektor. Med hänsyn till behovet att rätt utnyttja landets samlade resurser är det angeläget att även denna sektor såvitt möjligt styrs av samma effektivitetskrav som den enskilda. Att förhållandena i det hänseendet bör kunna avsevärt förbättras på det statliga området är ställt utom tvivel. Genom organisatoriska åtgärder bör — därom har remissinstanserna varit i stort sett ense — förbättringar kunna ernås. Företagsdelegationen hade i sitt betänkande angivit olika organisationsmodeller utan att dock tillfredsställande utreda mer än alternativet förvaltningsbolag.

Enligt vår mening bör, med den av oss angivna målsättningen för statliga företag, därför snarast utredas vilka andra alternativ som kan vara ägnade att höja effektiviteten inom den statliga sektorn.

Ett sådant alternativ redovisas av riksbanksfullmäktige, som anser att samordningsproblemen borde omhändertaras av ett från departementen fristående topporgan av mer begränsad omfattning och med mindre befogenheter än bolaget. Samordningsorganets uppgifter skall vara att formulera ett mer preciserat mål för den statsägda företagsgruppen och tillgodose kravet på en enhetlig styrning av de statliga företagen. Det skulle verka för en enhetlig budgetering, redovisning, planering och

rapporterings inom de statliga företagen. Även andra modeller är emellertid som nyss sagts tänkbara.

Med stöd av vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen

dels avslår proposition nr 121,

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att Kungl. Maj:t måtte låta utreda i vilka former de statliga företagen bör samordnas och drivas för att inom den statliga företagssektorn skapa ökad effektivitet och bättre lönsamhet med tillgodoseende tillika av kraven på konkurrens på lika villkor och behovet av vidgad insyn och kontroll.

Stockholm den 28 oktober 1969

Yngve Holmberg (m)

Tage Magnusson (m)
i Borås

Gösta Bohman (m)

Leif Cassel (m)

Rolf Eliasson (m)
i Moholm

Carl Eric Hedin (m)

Astrid Kristensson (m)

Karin Wetterström (m)
